

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про схвалення Довгострокової стратегії розвитку української культури – стратегії реформ: розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 лютого 2016 року №119-р. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/248862610> (дата звернення: 03.10.2020).
2. Карасьова Н. А. Креативні індустрії як елемент стратегії постіндустріального розвитку. – *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2019. Вип. 3. С. 110–120.
3. Холодницька А. В. Актуальні тенденції розвитку креативних індустрій в Україні в умовах глобалізації. *Економіка і суспільство*. 2018. № 14. С. 151–157.
4. Щеглюк С. Д. Особливості розвитку креативної індустрії України: перспективні форми просторової організації. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2017. Вип. 6. С. 143–150.
5. Розпорядження Кабінету міністрів України «Про схвалення Експортної стратегії України («дорожньої карти» стратегічного розвитку торгівлі) на 2017–2021 роки». *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1017-2017-%D1%80> (дата звернення: 03.10.2020).
6. Український культурний фонд [офіційний сайт]. URL: <https://ucf.in.ua/> (дата звернення: 03.10.2020).
7. Прокопенко М. Митці – про «коефіцієнт незалежності». *Газета «День»*. 22 серпня 2015 року. URL: <https://bitly.su/kKqxf> (дата звернення: 03.10.2020).
8. Сучасна бібліотека Українського католицького університету у Львові. *The Village*. 13 вересня 2017 року. URL: <https://www.the-village.com.ua/village/city/picture-story/262465-tsentr-sheptitskogo-uku> (дата звернення: 03.10.2020).
9. Відбувся круглий стіл з креативних індустрій «Create.Ukraine: креативний безвіз у фешн-індустрії»/ Міністерство культури України [офіційний сайт]. URL: http://195.78.68.75/mcu/control/uk/publish/article?art_id=245498188&cat_id=245328989 (дата звернення: 03.10.2020).
10. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної підтримки сфери культури, креативних індустрій, туризму, малого та середнього бізнесу у зв'язку з дією обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусної хвороби COVID-19. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/692-IX#Text> (дата звернення: 03.10.2020).

УДК 929(477)

НАТАЛІЯ ПОЛОНСЬКА-ВАСИЛЕНКО: СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ НОВОЇ ГЕНЕРАЦІЇ

Я. І. Пилипчик, Н. Р. Темірова

Анотація. У даному дослідженні розглядається проблема впливу сім'ї, виховання, освіти, на формування особистості нової генерації – жінки-науковця. Методологічною основою роботи є системний підхід, принципи історизму, наукової об'єктивності, критичного та структурно-системного підходу до літературної та джерельної бази роботи. Специфіка досліджуваної теми передбачає застосування загальнонаукових (аналітико-синтетичного, узагальнюючого) та спеціально історичних (проблемно-хронологічного, історико-біографічного, історико-типологічного, історико-генетичного) методів.

Ключові слова: Наталія Полонська-Василенко, сім'я, освіта, становлення, особистість.

Дослідження життєвого шляху Н. Д. Полонської-Василенко є актуальним, насамперед, з огляду на її внесок в українську історичну науку. Питання гендерної нерівності та впливу виховання на особистість є досить важливим у сучасному світі і у її житті воно досить гарно виражено. Наталія Дмитрівна жила в часи, коли права жінки обмежувались і її постать доволі показова для демонстрації виборювання жінкою повноправного місця у науковому середовищі.

У процесі вивчення постаті Н. Полонської-Василенко виокремлюються два етапи – друга половина ХХ ст., представлений діаспорними дослідженнями, та кінець ХХ – перша третина ХХІ ст., коли в Україні з'явилися спеціальні дослідження її життя та творчості. Серед представників української діаспори відзначимо Л. Винара, О. Оглоблина, О. Омельченка, які співпрацювали з Наталією Дмитрівною та аналізували її доробок [1; 2; 3; 4]. В Україні інтерес до дослідниці з'явився лише в 1990-ті рр. Ряд розвідок їй

присвятив І. Верба, який зосередився на творчій біографії науковиці [5; 6]. Інші дослідники привернули увагу до окремих сторін її творчості. Проте, незважаючи на наявний доробок, гендерний вимір постаті Н. Полонської-Василенко залишається поза спеціальною увагою науковців. Мета даної розвідки полягає у дослідженні процесу становлення майбутньої історикині в умовах обмежених можливостей для жінки-науковця.

Народилася Наталя Полонська-Василенко 31 січня 1884 р. у Харкові. Була єдиною донькою в сім'ї. Її батько – Дмитро Меньшов – походив з незначної дворянської родини, де більшість чоловіків були військовими. Він був відомим військовим істориком Києва, працював артилерійським генералом царської, а згодом української армії, був членом Історичного Товариства Нестора-Літописця, а також одним з фундаторів Військово-історичного товариства. Захоплювався читанням різної літератури, збирав свою бібліотеку, спілкувався з відомими істориками: М. Довнар-Запольським, Г. Павлуцьким, В. Іконниковим та багатьма іншими, вони доволі часто відвідували родину Меньшових. Ймовірно, саме ці обставини зародили у серці Наталії любов до історії та археології, батько став їй прикладом у науковому пізнанні [2, с. 95]. Мати – Марія Федорівна – походила з роду спадкових дворян Мухортових, була донькою ротмістра. 1889 р. через ліквідацію Харківського воєнного округу сім'я переїхала до Києва, де батька прикомандирували до управління артилерії. Марія Федорівна була освіченою людиною, тому вона почала вчити доньку читати і писати, Наталя, у свою чергу, проявляла гарні здібності та швидко засвоювала нові знання. Спеціально для неї в родині почали випускати дитячий журнал «Задушевне слово», який дівчинка з великим задоволенням перечитувала знову і знову.

Хоча увесь більшість часу Наталя проводила з матір'ю, ближчою все ж була до батька, сприймала його як найкращого друга, відкривала йому свою душу та навіть скаржилась на матір за те, що та могла покарати доньку, поставити у куток, зробити догану та навіть перестати розмовляти. Наталя розуміла, що мати була формально права, тому що не можна розмальовувати фарбами стіни будинку або ж смітити на підлозі, але вона вважала, що такі методи покарання були занадто жорстокими. Батько розповідав їй казки та різні цікаві пригоди, співчував доньці, але дружину не засуджував. Мати розуміла це, іноді сміялась чи навіть ревнувала Наталю до чоловіка. Але незважаючи на все, сім'я була дружньою, проводили разом чимало часу, гуляли по Києву, відвідували собори, лаври, і ці чудові спогади залишились у пам'яті майбутньої історикині до кінця життя.

Н. Полонська-Василенко була доволі незвичайною дитиною. Замість ігор з однолітками обирала розваги з птахами, які знаходилися вдома і вільно пересувалися по кімнатах. Найкращою подругою була синиця, яка літала над її головою, їла з рук і сідала на плечі [7, с. 27–28]. Загалом дитинство для Наталії було часом безтурботних ігор, саморозвитку та щасливою миттю життя, до чого батьки доклали максимум зусиль. Згодом вони надали можливість навчатись, що заклало основу наукової кар'єри Н. Полонської-Василенко.

Освіта в житті Наталії Дмитрівни мала велике значення, адже саме у процесі її здобуття відбулося становлення як науковця. Вона навчалась у той час, коли вища освіта жінок та їхня подальша наукова праця лише здобували свої права і визнання, що і сприяло появі в її свідомості боротьби за права жінок у науковому середовищі. Початкову освіту дівчинка отримала вдома, де її навчали домашні педагоги. Першою вчителькою була Ганна Снежкова, з якою склалися гарні відносини, спілкувалися вони аж до самої смерті останньої. В тринадцятирічному віці дівчина почала навчання в одному з найкращих освітніх закладів того часу – Фундуклеївській Маріїнській жіночій гімназії у Києві. Мала схильність до гуманітарних наук, а ось такі предмети як географія, фізика та закон Божий давались Наталії значно складніше, але це не завадило дівчинці закінчити гімназію зі срібною медаллю та званням домашньої вчительки у травні 1900 р. [7, с. 28].

Після здобуття гімназійної освіти настали часи змін. Наталія розуміла, що потрібно рухатись далі, і тут постав вибір між навчанням і сімейним життям, адже, хоча і була можливість отримати вищу освіту, жінці рішення щодо власного навчання не завжди можна було прийняти самостійно, не в останню чергу на нього впливали батьки. Наприклад, коли після її вдалої газетної публікації у 1905 р. їй запропонували постійну роботу у газеті, батьки не дали згоду на це [8, с. 463].

Оточення дівчини та захоплення батька історією відіграло неабияку роль у виборі професії. Наталія міркувала над тим, щоб зайнятися популярними на той час медициною чи ботанікою, але інтерес до історії, який підсвідомо заклався у дівчини з дитинства, переміг. Але навіть здійснивши вибір фаху, вона не розуміла свого майбутнього покликання. І врешті у 1905 р. вступила на історико-філологічне відділення приватних Вищих жіночих курсів, започаткованих А. Жекуліною [8, с.464]. Цього ж року її обрали членом ради і секретарем Київського відділення та попечительства сліпих. Наталія була доброю людиною з великим серцем і переймалася проблемами людей з обмеженими можливостями, їм вона присвятила свою першу публікацію – замітку про концерт, який давали вихованці Київського училища сліпих на користь поранених у війні з Японією [7, с.28].

У 1909–1910 рр. разом з батьком Наталія брала участь в археологічних розкопках В. Хвойки. Саме Київський відділ Військово-історичного товариства, одним з засновників якого був Дмитро Меньшов, виділило кошти на їх проведення у Білогірщині. Під час розкопок Наталія набувала практичного досвіду, а також спілкувалась з видатними науковцями, такими як професори М. Петров, П. Нікоський, І. Хайновський, К. Болсуновський. Можливість практики та спілкування з визначними дослідниками прищеплювало інтерес Наталії до археології, захоплення якою зберігалось до кінця її життя. Зокрема, вона брала участь у роботі IV Обласного Археологічного з'їзду, що відбувався у 1909 р. в Костромі та XV Археологічному з'їзду в Новгороді у 1911 р., де вона виступала з науковими повідомленнями [7, с. 28; 5, с. 71].

Після двох років навчання на курсах і досвіду археологічних розкопок вона зрозуміла, що хоче займатись науковою працею, саме їй вона почала приділяти основну увагу. У цей час відбувалося становлення Наталії як науковиці. Важливим чинником для неї було знайомство та подальша підтримка професора М. Довнар-Запольського, який став її вчителем і науковим наставником [9, с. 285]. Проте вона бачила приклади жінок, які закінчували курси і мали право лише на викладання в перших класах жіночих гімназій. Наталія ж прагнула чогось більшого, марила про серйозну наукову працю, тому що сама аналітична діяльність приносила їй радість.

Отже, українська дослідниця, історикиня, майбутня професорка Наталія Дмитрівна Полонська-Василенко, народилась у сім'ї освічених людей, які цікавились історією та були оточені друзями-науковцями, заклали любов дівчинки до історії. Цей вогонь в очах, яких був розпалений з дитинства просяяв аж до кінця життя. Час навчання був періодом її становлення як особистості, здатної добиватись своїх цілей та людини, яка на власному прикладі показала, що сама здатна творити історію. У дуже молодому віці Наталія продемонструвала не лише глибоку зацікавленість в історії, але і неабияку наполегливість у досягненні своєї мрії, що дозволило їй піднятися на найвищий щабель української науки та на тривалий час стати визнаним авторитетом у площині української минувшини.

Аннотация. В данном исследовании рассматривается проблема влияния семьи, воспитания, образования, гендерной дискриминации на формирование личности нового поколения. Методологической основой работы является системный подход, принцип историзма, научной объективности, критического и структурно-системного подхода к литературному и источниковой базы работы. Специфика исследуемой темы предусматривает применение общенаучных (аналитико-синтетического, обобщающего) и специально исторических (проблемно-хронологического, историко-биографического, историко-типологического, историко-генетического) методов.

Ключевые слова: Наталья Полонская-Василенко, семья, образование, становление, личность.

Abstract. This study examines the problem of the influence of family, upbringing, education, gender discrimination on the formation of the personality of the new generation. The methodological basis of the work is a systematic approach, the principle of historicism, scientific objectivity, critical and structural-systematic approach to the literary and source base of the work. The specifics of the researched topic involves the use of general scientific (analytical-synthetic, generalizing) and special historical (problem-chronological, historical-biographical, historical-typological, historical-genetic) methods.

Key words: Natalya Polonska-Vasilenko, family, education, formation, personality.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Оглоблин О. Н. Д. Полонська-Василенко – видатний український історик, філософ, археолог. *Видатні історики України*. Вип. 1, Київ, 2003. С. 8–26.
2. Оглоблин О. Наталя Дмитрівна Полонська-Василенко (3 нагоди 80-ліття). *Наукові Записки УВУ*. 1963. Ч. 7. С. 95–100.
3. Винар Л. Наталя Полонська-Василенко: Архівні матеріали. *Український історик*. 1995. № 1–4 (124–127). С. 315–319.
4. Омельченко В. Наталя Полонська-Василенко (3 нагоди 85-ої річниці з дня народження і 60-ої річниці науково-академічної діяльності). *Український історик*. 1969. С. 86–94.
5. Верба І. Н. Д. Полонська-Василенко: сторінки життєвого та творчого шляху. *Український історичний журнал*. 1993. № 7–8. С. 70–81.
6. Верба І. Південна Україна і Запоріжжя в археографічній діяльності Наталії Полонської-Василенко. *Емінак: Науковий щоквартальник*. 2015. № 1–2 (10). С. 67–87.
7. Морозова Я. Наталя Полонська-Василенко: Період становлення. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2009. Вип. 9. С. 27–29.
8. Кобченко К. Наталя Полонська-Василенко: Становлення вченої на початках наукової освіти жіноцтва. *Ucraina Magna*. 2017. Vol. II. С. 461–474.
9. Швайба Н. Наталя Полонська-Василенко: від дослідника Новоросії до історика Південної України. *Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів*. Т. 18. Київ, 2009. С. 284–299.

УДК 327

ШЛЯХИ ВРЕГУЛЮВАННЯ ПИТАННЯ ВИХОДУ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ З ЄС ТА НАПРЯМКИ ПОДАЛЬШОЇ СПІВПРАЦІ

І. О. Плешко, М. І. Прихненко

Анотація. Чинна стаття присвячена актуальній проблемі сьогодення, з якою стикається Європейський Союз. При аналізі існуючих альтернативних членству форматів взаємодії стає очевидно, що вирішення даного завдання неможливе без принципових поступок з боку ЄС. Однак видається малоімовірним, що лідери ЄС підуть на такі поступки, особливо враховуючи збільшену гетерогенність думок держав-членів з ряду гострих питань подальшого функціонування ЄС. У такій ситуації принципові поступки, зроблені для Великобританії, можуть поставити під сумнів єдність угруповання. Крім того, вихід Великобританії зі складу Європейського Союзу вже завдав останньому серйозні репутаційні втрати і поставив питання про межі інтеграції. Лідерам ЄС у цій ситуації доведеться переглядати пріоритети та методи розвитку інтеграційного проекту.

Ключові слова: Європейський Союз, Brexit, Велика Британія.

В даний час існує кілька форматів участі в інтеграційних процесах в Європі без членства в ЄС з більшим або меншим ступенем залученості в них. Найбільш наближений до повноцінного членства формат – участь в Європейському економічному просторі (СЄП), куди в даний час, крім країн ЄС, входять ще три члени Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ) – Норвегія, Ісландія і Ліхтенштейн. Угода про СЄП забезпечує цим країнам доступ до єдиного внутрішнього ринку ЄС і регулює співпрацю в тісно пов'язаних з «чотирма свободами» областях, таких, як захист прав споживачів, корпоративне законодавство, захист навколишнього середовища, деякі аспекти соціальної політики [1]. Одним з найважливіших положень Угоди є гарантія рівних умов конкуренції на всьому просторі СЄП. Співпраця між державами в рамках СЄП поширюється також на